

Antropoceno problematikos receptijos savitumas B. Latouro ir E. Coccia koncepcijose

INGA LAUŽONYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

ingalauzonyte@gmail.com

Straipsnyje pagrindinis dėmesys sutelkiamas į dviejų įtakingų dabartinių prancūzų mąstytojų – Bruno Latouro ir Emanuelio Coccia – teorijas, kuriose ryškėja naujos konceptualios teorinės prieigos sprendžiant aktualiausias antropocentrines problemas. Jo pradžioje pirmiausia glaustai aptariamos esminės priežastys, keliančios grėsmę ne tik žmogaus, bet ir kitų biologinių ir gyvų organizmų rūšių išlikimui. Išryškindami šiuolaikinio kapitalizmo raidą, kurioje įsivyrąja totalaus suprekinimo veiksniai, Latouras ir Coccia pabrėžia su modernaus subjekto įsitraukimu į gamtos ir kultūros skirties terpę susijusias aktualėjančias ekologines grėsmes.

Iš čia kyla dėmesys Gajos gyvybinėms simbiozės idėjoms, kurios skatina kurti naujas santykių su aplinka ir tarprūšinės individų komunikacijos formas, ryžtingai persvarstant žmonijos ir jos gyvenamos planetos ateities perspektyvas. Žvelgiant mitologizuota Gajos prasme ir mitui susilietus su filosofinės antropologijos savivoka, atsiveria naujos erdvės žmogaus kūrybinei vaizduotei, padedančiai įtvirtinti visuomenėje pozityvias vertybes ir idealus.

Mitopoetinė žmogaus mąstysenos galia teikia galimybę adekvačiau suvokti sparčiai gilėjančią geologinės aplinkos krizinę situaciją ir pajungti kūrybinę vaizduotę, aktyvesnių veiklos modelių paieškai. Straipsnio autorė, remdamasi pagrindinių tyrinėjamų autorių tekstų analize, išryškina Latouro ir Coccia „Anthropos“ koncepcijų metamorfozes, kurios pagrindžia gamtoje egzistuojančią bioorganizmų tarprūšinę vienovę ir įtraukia žmogų į ekologinius požiūriu perspektyvesnius santykius su supančio gamtos pasaulio gyvybės formų įvairove.

Esminiai žodžiai: antropocenas, Gajos teorija, gamtos ontologija, B. Latour, E. Coccia, ekosistemos tinklaveika, įsižeminimas, metamorfozė, mitas.

Ne paslaptis, kad planetos geologija, valstybėms bendromis jėgomis deramai nesprendžiant seniai pribrendusių ekologinių problemų, kasmet randasi vis sunkesnėje padėtyje. Katastrofiškai gilėjanti ekologinė krizė, klimato kaita, spartus ledynų tirpimas, daugybės gyvybės formų

nykimas pastaraisiais dešimtmečiais apima vis didesnę aktualių tiesiogiai su žmogaus egzistencija susijusių problemų lauką. Antropoceno problematikos aštrėjimas skatina įvairių sričių specialistus mąstyti ne tik apie destruktivų žmogaus poveikį Žemės geologinei raidai, bet ir apie

posthumanistinę gyvybės išraišką. Kai keliame klausimą apie radikalius klimato krizės poveikio veiksnius, turime įvardinti ir kieno atžvilgiu ji iškyla. Jeigu suprantame tai, kad žmogaus kūrybinė veikla sukuria unikalias kultūras, civilizacijas, reikia pripažinti, kad jo nedisciplinuotas iracionalus mąstymas sukelia ir klimato kaitą bei gausybę kitų sudėtingiausių žmonių būčiai grėsmingų problemų. Taigi ar nederėtų įvairias gamtos vertybes, kurias laikome „ekosistemos paslaugomis“ įvardinti „gamtos indėliu į žmones“, kuris labiau verčia permąstyti ir vertinti kaip aplinkos poveikį žmogui?

Antropocentrizmo apmąstymai iškeliami tiek posthumanistiniame filosofijos lauke, tiek ir objektiškai orientuotoje ontologijoje, įvairiais aspektais aptarinėjant sąmonės valdymo ypatumus, susijusius su biofilosofinėmis organizmų būties ir teisės išplitimo stadijomis. Antropoceno terminas skatina susimąstyti į plačios aprėpties laiko skalę. Alfas Hornborgas teigia, kad antropoceno sąvoka įgyja prasmę, kai žvelgiamė iš poliarinių lokių ar kitų gyvūnų požiūrio taško ir kai kalbame apie šeštąją rūšių išnykimo pakopą, nes tai būdas pažvelgti į žmonių rūšį iš išorės. Tad antropoceno perspektyvoje ne tik iškyla susirūpinimas žmonių gyvybėmis, bet akcentuojamas biologinės įvairovės klausimas. Tyrimai rodo, kad nors ne visi žmonės atsakingi už tai, kas dabar vyksta, tačiau visi, kurie už tai atsakingi, yra žmonės.

Svarstant apie antropoceną ir su juo susijusias aktyviai į dabartinę humanistiką besiskverbiančias naujas pamatines sąvokas – *plantaciocenas*, *tanatocenas*, *supremacenas*, – išskiriamas *capitalocenas*,

kaip vartojimo visuomenės susiklostymas ir jos sąmonės užvaldymas, kuris įtvirtina visuotinį išteklių režimą. Dažnai neįvertintas indėlis į ekonomiką, tampa veiksmu po kuriuo slypi nuolatos auganti žala mūsų planetai. Kelias į klimato kaitos grėsmingų problemų suvaldymą daugelyje galingiausių ekonominiu požiūriu pasaulio valstybių kol kas dažniausiai lieka grįstas tik gražias ketinimais ir niekuomet laiku neįgyvendinamais planais, kurie slepiasi po gražiai skambančiais abstrakčiais žodžiais kaip „pažanga“, „gerovė“, „žmonija“...

Filosofas Davidas Woodas knygoje „Reoccupy Earth“¹ pateikia, kaip naudotis kontinentinės filosofijos metodais, kad išardytų tokias koncepcijas ir išryškina, kaip požiūris į filosofiją dera su mūsų ekologiniu egzistavimu. Filosofo manymu, vienas iš pagrindinių ekosistemos nelaimės priežasčių, kad jos kyla ne iš nepamatuoto technologinio optimizmo. Woodas plėtoja mintį iki *ekofenomenologijos* koncepto, kuris moko pasaulį matyti kaip apgyvendintą ne tik žmonių, bet ir kitų įvairių rūšių su kuriomis dalijamės planeta.

Žmogaus santykio su kitu biologiniu organizmu svarbą iškėlė minėti filosofai – Bruno Latouro ir Emanuele'is Coccia – suaktualinę savo originaliomis koncepcijomis posthumanistinio bei antropocentrinio diskurso reikšmę. Žvelgdami į Gają, kaip į gyvą, mitologizuotą darinį ir stebėdami pažeistos Planetos gelmines destruktijos priežastis, jie skatina atsakomybę ekologiškai, etinei veiklai. Jų įsitikinimu, modernusis mokslas negali padėti išspręsti to,

¹ Wood, David. 2019. Reoccupy Earth: Notes toward an Other Beginning. Lincoln: Fordham University Press.

kas, besikeičiant klimatui pasaulyje, tampa svarbiausia.

Todėl modernybė ir kapitalizmas yra vienos iš tų žymių, kurie neabejotinai nulėmė Žemės išteklių situaciją. Filosofai mus grąžina į suvokimą, kad egzistuoja vienovė, kuri sudaro visų Žemės bioorganizmų reikšmę, o tai leidžia priartėti prie išplėstos tapatybės suvokimo, sąsajų su kitomis gyvybės rūšimis, gilesnio gamtos supratimo. Vienas pagrindinių Latouro ir Coccia siekių yra keisti *įsivaizduojamybės* sritį, kuri lemtų savimonės kaitą ir naujos pasaulėžiūros įsigalėjimą. Būtinybė suvokti, kad esame geofizinio Žemės organizmo dalis, susijungianti su kitomis biologinėmis rūšimis skatintų pajusti ir vientisą ekosistemos tinklą.

Gajos akivaizdoje Latouras apsvarsto gamtos ir kultūros skirties pagrindus. Pasak Christophe'o Bonneuilio², „postnatūralistiniame“ naratyvui Latouras priešpriešina gamtos ir kultūros perskyros griovimą, traktuodamas ją kaip modernybės išradimą.

Latouras savo knygoje „Mes niekada nebuvome modernūs“³, kritikuoja modernistinių mąstymą, siekiantį atriboti ir atskirti gamtą nuo kultūros, o globalumą nuo lokalumo. Jis siekia suvienyti sritis, kurios dėl modernybės įtvirtintų nuostatų buvo išskirtos ir destabilizuotos gamtos ir kultūros skirties akivaizdoje primena: „Santykis su pasauliu demonstruoja susvetimėjimą kaip atotrūkį nuo gamtos, kuriame esame. Ekologinė krizė dažnai yra pateikiama kaip

vis naujas atradimas, kad *žmogus priklauso gamtai*, – atrodytų, paprasta išraiška, tačiau iš tiesų ji yra labai miglota [...]. Kas kartą, kai mėginame atvesti žmones arčiau gamtos, mums kelią užkerta prieštaravimas, kad žmogus yra aukščiau visko arba, kad žmogus yra ir kultūrinė būtybė, turinti pabėgti ar būti atskirta nuo gamtos“.⁴

Apie antropocentrinę raidą ir spartėjantį bioįvairovės rūšių nykimą veikiant egzosomatizavimo sistemai, savo tekstuose svarsto ir filosofas Vytautas Rubavičius. Jo manymu, technikos ir žmogaus modernumo kriterijus, kuris yra esmiškas entropiškas, pateikiamas kaip transhumanistinio projekto siekiamybė.

Rubavičius išryškina Amerikos antropologų sambūryje Bruno Latouro skaityto pranešimo „Antropoceno meto antropologija“ žodžius: „Modernizacija yra karo šūkis, kuriam turi būti visur priešinamasi [...] ji naikina jūsų gebėjimą būti šiuolaikišku aplinkiniams įvykiams“⁵. Jis akcentuoja, kad Latouro kreipimasis į pasaulio mokslininkus kviečia įsisąmoninti, kad antropoceno laikais antropologija jau neturi būti suvokiama kaip specializuota disciplina, o, priešingai, tarsi būtinumas atsikovoti laiką ir erdvę, atimtą iš mūsų visų modernizacijos fronto. Antanas Andrijauskas pastebi, kad Henri Bergsonas savo veikaluose ir „gyvybės polėkyje“, kaip ir Bruno Latouras, taip pat išryškina modernizmo epochos technologinę visuomenės raidą, kuri gali sukelti pavojų, jeigu gausėjant ma-

2 Latour, Bruno. *Telling Firms from Foes in the Time of the Anthropocene*. London: Routledge, 2015.

3 Latour, Bruno. *We have never been modern*. Cambridge: Harvard University Press, 1993.

4 Latour, Bruno. *Facing Gaia*, p. 14.

5 Rubavičius, Vytautas. Medijų antropocenas: postmodernusis vaizdinis sąmonės užvaldymas. *Vaizdiniai ir įvaizdžiai: kas ir kaip mus kuria?* Vilnius: LKTI, 2021, p. 49.

terialinėms žmonijos gėrybėms jų nelydės atitinkamos dvasinės pastangos⁶.

Latouras neatsitiktinai atkreipia dėmesį į pažeistos Planetos gelminės destruktijos priežastis, skatindamas permąstyti klimato krizės svarbą. Jis nagrinėja, kaip šių procesų *deskripcijos* pasižymi, kaip *preskripcijos* žmonių kasdieninėse ir politinėse veiklose. Pasak Latouro, svarbu apsvarstyti ne tik gamtos ir kultūros skirties pagrindus, bet ir žmogaus santykio su pasauliu kaitos pasaulėžiūrą.

Filosofas, apmąstydamas gyvybės Žemėje santykį su neorganine aplinka, akistaton stoja su mitine, politine, tuo pačiu mokslinė Gajos figūra. Žvelgiant mitologizuota prasme, Gajos vardas tampa išlaisvinančia nuo metafizinio tikėjimo metafora. Stebėdamas Gajos raidos modelį, Latouras pastebi, kad žmogus yra betarpiškai susijęs su Žemės kaip vientiso gyvo organizmo procesais; jis negali egzistuoti ir mąstyti anapus jo ribų, o veikiau būtinybė kurtis naujai „geopolitinei teologijai“.

Gajos teoriją Latouras pateikia savo aštuonių paskaitų ciklą apibendrinančiame veikale *Face à Gaïa (Akistatoje su Gaja, 2017)*⁷, kuriame prabyla apie *naująjį klimato režimą*, pateikdamas svarų pagrindą žmogaus sufokusuotam žvilgsniui, nukreiptam į kitus Žemės organizmus ir jų tinklines sistemas. Gajos koncepcija atkreipia dėmesį į mūsų planetos ypatumus: joje gyvuojantys organizmų tinklai sudaro ne tik išmanias, bet ir reaktyvias sistemas. Vadinasi, glaudžiai sąveikaujantys gyvų organizmų

sistemos ne tik koegzistuoja Žemėje, bet ir ją transformuoja, sudarydami sąlygas naujoms gyvybėms atsirasti. Žmogaus neigiama veikla, kuri lemia biologinės įvairovės nykimą, klimato kaitą pagreitėjusio vandens rūgštėjimo procesus, atmosferos, dirvožemio pokyčius, – iššaukia Gajos reakcijas (savireguliacijos sistemas), kurios skatina plėtoti *Gajoscentrizmą*.

Latouro pasiūlyta *Gajoscentrizmo* kryptis yra tarsi išganinga idėja padeda įveikti antropoceną. Filosofo požiūriu, naudodami Gajos modelį, galime „grąžinti žmoniją į Žemę“ šiuo sudėtingu destabilizuotos aplinkos sistemos periodu. Anot Latouro, Gajos figūra yra būdas atskleisti mokslinius, politinius, etinius aspektus, sukuriant pagrindą tolimesniam bendradarbiavimui ne tik tarp mokslininkų ir menininkų, bet ir ekonomistų bei sociologų⁸.

Tai, kad esame patekę į precedento neturinčio masto ekologinę mutaciją, kurią galima vadinti antropocenu, skatina ir įpareigoja kiekvieną naujai atsigręžti į ankstesnes, ikimoderniasias gamtos sampratas. Kad žmogus suprastų savo veiksmų daromas neigiamas pasekmes Žemėje, Latouras siūlo *įsižeminti*, kas galėtų padėti susiliesti su gamtiniu procesu. Priėmę sampratą, kad pasaulis yra tinklinis esinių darinys ir kiekviena rūšis siejasi su visuma, imame žymėti radikalų rūšies suvokimo pokytį, keldami klausimą apie žmogaus santykį su aplinka. Antropocentrizmo kritiką Gajos teorijoje išplėtojęs Latouras teigia, kad visos gyvos būtybės yra tarpusavyje susiję sąveikos tinkluose – visi gyvi organizmai kartu

6 Bergson, Henri. *Kūrybinė evoliucija*. Vilnius: Margi raštai, 2004.

7 Latour, Bruno. *Facing Gaia. Eight Lectures on the New Climatic Regime*. Cambridge, UK: Polity Press, 2017.

8 Latour, Bruno. *Facing Gaia. Eight Lectures on the New Climatic Regime*. Cambridge, UK: Polity Press, 2017.

veikdami kuria save ir Žemės atmosferą⁹. Tai leidžia suprasti, kad žmogaus egzistavimas Žemėje yra neišvengiamai įtraukiamas į vykstančius vientisus gamtinius procesus, kuriuose visi gyvi organizmai ir aplinka yra glaudžiai susipynę.

Mąstydami ne apie žmogaus sava-rankišką veikimą, o galimybę veiksnio galia dalintis su kitais, leidžiame atsirasti ir vystyti pasaulio bioįvairovei, tarprūšinei ekologijai. Įsisaugoti tarpusavio mainai taip pat skatina gamtinių ir kultūrinių fenomenų jungtis. Kaip žinoma, Latouras įtvirtino „aktoriaus tinklo“ teoriją, kurią perkeldamas į Gajos teoriją, teigė, kad svarbu suprasti, kad Žemėje veikia ne tik žmonės, bet ir kitos gyvosios ir negyvosios gamtos jėgos. Jo manymu, tai skatina tyrinėti hibridinę būvių prigimtį, kuri gali sudaryti ir naujus tyrimų tinklus. Tad iš to galima daryti prielaidą, kad įvairūs subjektai, veikiantys tose pačiose erdvėse, anot Latouro, yra daugialypiai konglomeratai: „realūs kaip gamta, naratyviniai kaip diskursas ir kolektyviniai kaip visuomenė“¹⁰. Tai reiškia, kad hibridiniai būviai pasireiškia neišnarpiojamomis sąveikomis, anot Latouro¹¹, neturinčiomis savo aiškos kilmės, o tai sukuria prielaidas naujiems moksliniams ir meniniams tyrimams.

Apie Latouro paskaitas – teatrinis performansas, kuriuose pabrėžiama būtinybė „įsižeminti“, t. y. giliau suvokti gamtiškumą, ieškant naujų mokslo ir teorijos įveiklinimo būdų rašo Odeta Žukauskienė. Ji pastebi, kad filosofas savo teatrinėse scenografijose *Inside* (2016) ir *Moving Earths* (2019)

apmąsto įsivietinimo reikšmę, visuotinio globalumo ir centralizuotų sistemų abejingumą, taip keliant klausimus, kurie susiję ne tik gamtos ekologijos, bet ir socialinės egzistencijos, kosmologijos temomis¹². Latouras, išryškindamas žmogaus tinklinės būtybės priklausomumą nuo kitų biologinių rūšių tinklų, patvirtina, kad nesibaigiančios gyvybės grandinės nuolat besijungdamos vykdo savireguliacijos funkcijas, taip užtikrindamos gyvybę Planetoje.

O. Žukauskienė savo straipsnyje paličia ir kitus Latouro teatrinis projektus *Gaia Global Circus* (2013) ir *Make it Work / Le theatre des negociations* (2015), kuriuos įgyvendinant filosofas bendradarbiavo su literatūros istorike Frederique Ait-Touati. Šių projektų ašimi tampa teatro laboratorija, kurioje galėtų atsiskleisti nematomi bioorganizmai, kaip priklausomi veikėjai nuo žmogiškosios hemisferos.

Pasak Žukauskienės, ši sukurta Latouro „aktoriaus tinklo“ teatrinė terpė galėtų atskleisti ir kaip medijų antropoceno propaguojamas gamtinis ir kultūrinis viendumas bei valdžios galių centralizavimas naikina ekosistemų, gyvenimo būdų, tradicijų, idėjų įvairovę. *Gaia Global Circus* sceniniuose etuduose Ait-Touati išryškina Latouro juodojo humoro stipriąją pusę, kuri apie kylantį slogumą ar neviltį leidžia pažvelgti su sarkastišku komizmu. Šis požiūris Latourui leidžia provokuojančiai atkreipti dėmesį ir iš arčiau pažvelgti į organinės ir neorganinės kilmės medžiagų tarpusavio ryšius bei priartinti žmogaus sąmonės santykius su Visata.

9 Ten pat.

10 Ten pat.

11 Ten pat.

12 Latour, Bruno ir Ait-Touati, Frederique performansų premjeros vyko Nanterre-Amandiers teatre 2016 ir 2019 m.

Gajos samprata tampa tęstiniu laiku, tarsi mūsų tąsų projekcija, kuri reiškiasi kaip galia ar biokomunikacinis santykių tinklas. Jau minėtas Viveiros de Castro įvardija Gają kaip pasitarnaujantį provokacijos šaltinį. Jis pastebi, kad mąstytoja Isabelle Stengers ir Latouras, nors drauge keičiasi idėjomis, tačiau kalbėdami apie „Gają“ jie turi omenyje skirtingus požiūrius. Stengers pabrėžia Gajos transcendenciją, o Latouras priešingai – tai grynoji imanencija. Kaip pats Viveiros de Castro teigia: „Latouras iš klimatologijos juda būtent į Gajos ontologiją ir vėliau – į teologiją, o Stengers – nevengdama kalbėti apie raganas, vikkanus ir animizmą – išreiškia daugiau prielankumo antropologiniam ir etnologiniam diskursui“¹³. Iš to galime pastebėti, kad tarp šių dviejų Gajų yra akivaizdus tarpusavio ryšio, bet kartu tai panašu į kapitaloceno ir antropoceno sąvokų divergenciją.

Stengers ir Latouras išryškina s amorfišką conceptualinę Gajoterpę, kaip jos charakterio savybę, kuri sukuria provokuojančią mitinio diskurso sąaugą. Mitinė Gajos figūra skatina permąstyti tiek žmogaus vietą pasaulyje, tiek gamtos ir kultūros skirties klausimą. Kadangi jau senovės Graikijoje mitas (*mythos*) buvo siejamas su šventųjų pasakojimais apie dievų ir herojų darbus, tad Latouras taip pat skatina atkreipti dėmesį į tai, ką Gajos mitinis personažas *daró*, o ne tik į tai, kas ji *yra*. Ši atvertis priartina prie atgamtiškų mitų vaizduotės šaltinių, tarp kurių atsiskleidžia galimybės metamorfozių versmėms. Mitas reprezentuoja pasaulio raidą, kaip paties

kismo pasakojimą ir žmogaus vaizduotės prigimtį, kuris susijęs su kultūriniais, socialiniais, psichiniais pokyčiais. Atsigręždami į senąsias kultūras, kuriose atgimsta ir išryškėja kosmologijos ir gamtos šamanizmas, žmogaus betarpiškas santykis su kitomis gyvosiomis būtybėmis, pastebime, kad mite randame pasaulio pradžios, pamatinių vertybių, pasakojimus apie dievus pavyzdžius, kuriuose kūrėsi gamta ir kultūra.

Latouras mitiniame kontekste Gają mato tarsi personifikuotą titanę, kuri reaguoja į žmogaus veiklą, tokiu būdu skatindama žmogų vienaip ar kitaip elgtis. Tad mitas atlieka tiek žmogaus savybių projektavimą, tiek ekofilosofinės minties suvokimą, taip sąlygodama gamtos ir kultūros tarpusavio schemos proceso tąsą. Latouro manymu, tampa akivaizdu, kad mitas ir mokslas, reiškiasi kalbomis, kurių skirtumas tėra regimybė. Jis moko, šioje amorfiškoje zonos terpėje identifikuoti hibridinius tinklus, kurie mainosi kaip mokslo ar mito ir gamtos ar kultūros savybėmis.

Mite, kaip amorfiškoje zonoje apmąstomas judėjimas tarp gamtos ir kultūros potencialiai įsibrauna į šiuolaikinę filosofiją kaip latūriškų hibridų dariniai, sukurdami Gajos teorijos ir filosofinės antropologijos komunikaciją. Ši abipusį judėjimą tarp neapibrėžtumo ir konkretumo lydi mito naratyvumas. Tad Gajos teorija ir filosofijos antropologija įsitraukusios į hibridinės terpės sroves, pasiekia mitinius siužetus, kurie atveria galimybes semtis kūrybinių mąstymo išteklių ir naujai pažvelgti į naują Žemės raidos antropocentrinę epochą.

Ekosistemos tinklaveikos diskurso tyrimus papildė savo požiūriu Latourui

13 Interviu 2021. Debora Danowski ir Eduardo Viveiros de Castro kalbina Kristupas Sabolius.

artimas Emanuele Coccia, kuris moko ne tik giminiško tarprūšinio mąstymo, bet ir atsakingo išsižeminimo, sąmoningo ryšio su kitais gyvais organizmais. Emanuele Coccia yra vienas iš naujosios vaizdo ir meno ontologijos grindėjų. Jis pabrėžia sąsajas tarp kultūrinių ir gamtinių ekosistemų. Jo teigimu, tai, ką mes vadiname gamta, yra „biologinių rūšių istorinė meno galerija, tam tikra rūšių bienalė, instaliacija“. Pabrėždamas metamorfozės reiškinio svarbą, Coccia¹⁴ atskleidžia tarprūšinius biologinius bendradarbiavimo santykius, tarp kurių išryškėja ir tikroji simbiozės svarba. Santykiai tarp rūšių nėra atsitiktiniai – rūšys keičia vienos kitų likimus. Kita vertus, simbiozės sąvoką jis perkelia ir į kultūros sritį, teigiant, kad menas nėra tik simbolinis žmogaus veiklos darinys, bet ir reiškinys gebantis keisti aplinkines formas.

E. Coccia, išryškindamas nuolat vykstančius simbiotinius ir metamorfozinius procesus tarp visų egzistuojančių gyvybės rūšių, nuo bakterijos iki planetos Gajos, skatina persvarstyti ne tik biologinės analizės ir praktinio veikimo santykį, bet ir žmogaus transformacijos vystymąsi. Apie gamtoje, kuri suprantama kaip kūrybos *par excellence* vieta, vykstančias metamorfozes Coccia rašo knygoje *Metamorphosis*¹⁵, kurią inspiravo kirmėliško vikšro persikūnijimas į drugelį. Coccia pabrėžia, kad gyvenimas Žemėje tai nuolatinės metamorfozės geologinėje ir kosminėje perspektyvoje. Jis pastebi, kad žmogaus genetiniai kodų ryšiai

yra susaistyti su įvairiomis biologinėmis anatomijomis. Šie būties tinklo tyrimai kaip ir Latouro Gajos teorijoje leidžia atsigręžti į senuosius mitinius, archajinius tikėjimus ir ankstesniasias filosofijos doktrinas, kurios tam tikra prasme, pasak Coccia, sukuria antgamtinę erdvę ir pratęsia fenomenų egzistavimą anapus jų fizinės būties.

Coccia pastebi, kad kiekvieno gyvo organizmo gyvenimas jau yra prasidėjęs tada, kai tik atsirado pirmosios gyvybės formos Žemėje. Visos rūšys turi tarpusavio ryšį, nes tai ir yra ankstesnės rūšies metamorfozė. Tokia samprata skatina ne tik hibridinių gyvybės ir kūrybos formų analizę, bet ir nevienalyčių, daugianarių, mainių tapatumo tyrimus. Coccia mėginamas nusakyti, kad žmogus nėra kitoniškas gyvūnijos ar augmenijos santykio požiūriu, į tai pažvelgia ne tik biologine, bet ir filosofine prasme, įrodydamas, kad anatominiu, etiniu, kosmologiniu aspektu gyvybės negalima susiaurinti iki vienos tapatybės ir, kad svarbiausia tai, kas vyksta tarp formų. Gamtoje vykstančią nuolatinę metamorfozę paaiškina ne tik perėjimai iš vieno gyvenimo būdo į kitą, bet ir pati gimimo proceso reikšmė. Tai leidžia nusakyti ne tik kintančią ar protingą žmogaus santykio su augalu perspektyvą, bet suvokti jų kosminį ir metafizinį būvį.

Atsigręžti į pirmaprades mąstymo ištaškas, kaip visuminį pasaulio suvokimą Coccia pasitelkia vabzdžių vystymosi stadijas. Minėta metamorfozė – vikšrui persikūnijant į plaštakę, filosofą įkvėpė išjudinti mąstymą apie gyvybės formų daugialypumą, nevienareikšmį jų tapatumą. Atrodytų, du skirtingi anatomijos požiūriu kūnai, vienas galintis

14 Coccia, E. *Sensible Life: A Micro-ontology of the Image*. New York: Fordham University Press, 2016.

15 Coccia, E. *Metamorphoses*. Oxford, UK: Polity Press, 2021.

skraidyti, o kitas sėsliai apsistoti vienoje vietoje patvirtina nuolatinį formų judėjimą Žemėje. Tai skatina susimąstyti apie biologinių organizmų reinkarnaciją, kuri Gajos planetoje nuolatos keičia savo išvaizdą ir grindžia gyvybės tęstinumą. Priklausydami skirtingoms rūšių karalystėms ir sudarydami vieną gyvenimą, Coccia patvirtina, kad visos gyvybės rūšys sudaro Gają, kuri ir yra vientisas planetos mineralinis kūnas. Tiek Coccia, tiek Latouras pastebi, kad visi esame Gajos kūno metamorfozė, „Gajos drugeliai“.

Žvelgiant gyvybės genealogijos atžvilgiu, atsiveria perspektyva į vientisą atmosferos ir organizmų tapatybės pasaulį. Biokomunikacijos santykių suvokimas priartina prie supratimo, kad visi esame gamintojai, kad gamta tam tikra prasme mūsų visų sukurta, taip nesant natūralios erdvės. Tai reiškia, kad aplinkoje kiekvieną akimirką mes susiduriame su įvairių rūšių suprojektuota daugialype erdve, kuri turi įtakos tolimesniems planetos modifikavimams. Pripažindami, kad aplinkines erdvės formas keičia visi organizmai, priartėtume prie inversijos ir glaudesnių ryšių su aplinka bei perskyros panaikinimo tarp *natūralaus* ir *dirbtinio*.

Coccia pripažįsta, kad ne tik gyvūnai, bet ir augalai turi sąmonę ir išryškina, kad subjektyvumas ir savimonė nėra susiję vien tik su neuronų sistemomis ir smegenų veikla. Stebėdamas augalų intelektą, jų vystymosi stadijas, jis pastebi, kad kiekviena gyva būtybė yra protinga, o smegenų funkcija skirta suteikti judėjimo, kaitos impulsą. Būtų klaidinga manyti, kad žmogaus smegenys yra kūno organas, kaip ir sąmonė ar intelektas yra visiškai natūralūs, kadangi intelektas skleidžiasi santykiyje tarp bioorganizmo rūšių.

Tad Coccia, išplėtojęs augalų filosofiją, nevengia kalbėti ir apie gyvybės buvimą sėkloje, šaknyse ir žiede, suprantant protą kaip kosminį ir natūralų gebėjimą, o ne kaip žmogaus smegenų epifenomeną. Jau ir šiuolaikinė biologija patvirtino, kad augalai kaip ir kiti organizmai yra protaujančios rūšys. Ne paslaptis ir ta, kad žmogaus kvėpavimas priklauso nuo kitų gyvų organizmų, kurie fotosintezės metu į bendrą atmosferą išskiria deguonį, taip padedančią sukurti ir tarprūšinę tinklaveiką, kurią Coccia pavadina *mišinio erdve*. Tokia *žmogiškų ir nežmogiškų organizmų* jungtis padeda apjungti gamtinius ir kultūrinius fenomenus, taip išryškinant sąveikos tinklus.

Apie gilesnį augalo gyvenimo pažinimą, ne tik kaip jautrų ir protingą organizmą Coccia analizuoja savo knygoje „Augalų gyvenimas“¹⁶, kurioje mėgina nusakyti kosminius ir metafizinius augalo bruožus. Coccia kaip ir Latouras gamtai suteikdami mitinių antropomorfinių savybių į augalą žvelgia, kaip į žmogaus egzistenciją, kuri būdinga ir kitoms biologinėms rūšims. Coccia teigia: „Kiekviena sėkla yra akių neturinti įsivaizduojamybė, įsivaizduojama materija, o įsivaizdavimas yra psichinė sėkla, kurios pagalba siela reprodukuoja save anapus savasties ribų“¹⁷. Per antropoceną išryškėjanti ontologinė kryptis atkreipia dėmesį tiek į žmogaus rūšies išlikimą, tiek į aktyvuojamą vaizduotę, kuri padeda suprasti biologinių rūšių santykį.

Apie medžių kaip visatos veikėjų sąmoningumą ir paslaptinę atskleidžią tarpdisciplininę parodą „Mes medžiai“,

¹⁶ Coccia, E. *The Life of Plants: A Metaphysics of Mixture*. Cambridge, UK; Medford, MA: Polity Press, 2019.

¹⁷ Ten pat.

kurią Prancūzijoje kuravęs Coccia ir kiti antropologai siekė pažadinti supratimą, kad augalai turi sąmonę ir kad šiuolaikiniame moksle reikia puoselėti senąsias kultūras. Coccia atkreipia dėmesį, kad metamorfозėse neturėtume pamiršti medžio, kurio įvaizdį žmogus transformavo gamindamas įrankius ir būtent santykių su jais išmoko gaminti technologinius objektus.

Svarbia parodos ašimi tapo šamanistinė filosofija ir Amazonės džiunglių Yanomami kultūrinė pasaulėžiūra, kurioje visus gyvus organizmus vienija bendra sąmonė. Tapsmo kartu pasaulis, kuriame Coccia siekia žmogaus ir kitų gyvybių santykių suvokimo, reikalingas gamtos ir kultūros skirties naikinimas, kurią įtvirtino modernybė.

Pažvelgdami į Amazonės čiabuvių kultūras, kurioms klimato katastrofos kelia išnykimo grėsmę, turėtume suprasti, kad greta jų pavojus iškilęs ir daugumai kitų Žemės gyventojų. Mokslininkai savo tyrimais patvirtina, kad Amazonės atogrąžų miškai dėl nuolatinio nekontroliuojamo deginimo, miškų naikinimo išskiria daugiau anglies dioksido nei sugeria, o tai priartina ekosistemą prie esminio lūžio taško. Tyrėjai svarsto, kad norint išsaugoti šiuos miškus, reikalingas ne tik politinis veiksmas, bet svarbus Amazonės genčių budinantis kosmoekologinis manifestas, kuris leistų jiems išsaugoti savo aplinką, kultūrinius papročius, dvasines tradicijas. Viveiros de Castro mėgindamas išskleisti čiabuviškąją filosofiją, išryškina Amazonės kosmologijoje dominuojančią prerogatyvą, nors esti daugybė organizmo prigimčių, bet egzistuoja tik viena kultūra. Šių genčių dvasinės tradicijos ir kultūriniai papročiai

gali priartinti šiuolaikinę sąmonę prie budinančio kosmoekologinio manifesto.

Apie plintančias ekoaktyvias veiklas grindžiamas supratimu, kad Žemė kaip gyvas sąmoningas saviraidus organizmas ir, kad žmogui būtina veikti prisidedant prie gyvybinių ciklų, sutinkame Rubavičiaus analizėse. Filosofas ypatingą dėmesį skirdamas Amazonijos genčių tyrinėjimams, kaip ir Coccia išryškina šių genčių įvairiausių gyvybės pavidalų bendraujamo pasaulio ontologiją. Rubavičius pastebi, kad kai kurios Amazonijos gentys žodį pasaulis išsiverčia žodžiu miškas, nes joms pasaulis yra jų gyvenimas, gyvybę teikiantis ir įvairiausių sielų kupinas miškas su savais garbinimais gyvybės ir protėvių medžiais. Suvokdami, kad Gajos samprata yra paveiki, pilna gyvų sąmoningų organizmų, privalome atkreipti dėmesį ir į gyvybiškai svarbias pirmines genčių ir kultūrų istorijas.

Atsigręžimas į gamtos filosofiją ir antropologiją skatino B. Latourą ir E. Coccia atkreipti dėmesį į XXI a. įsitvirtinusį antiantropocentrizmą, kuris siekė įveikti įsivyravusį dualizmą tarp gamtos ir kultūros, žmogaus, gyvūno ir augalo, subjekto ir objekto ir t. t. Antiantropocentrizmas neatmesdamas humanistinio požiūrio puoselėja ne tik gyvybės biologinius ciklus, bet ir kosminius visatos regimybės tinklus, kurie neatsiejami nuo žmogaus ir kitų bioorganizmų. Abu filosofai pripažinę, kad visi organizmai yra tarpusavyje susiję ir susipynę nevaldomais, savaime vykstančiais procesais, Latouras tai pavadina *Tinklo (aktoriaus) teorija*, o Coccia – *Mišinio erdvė*, o tai skatina žmogaus įsitraukimą analizuoti jo gamtinę prigimtį, juslinę, estetinę pajautą,

taip siekiant sukurti naujo mąstymo būdą, naujos pasaulėvokos požiūrį.

Į antiantropocentrinę Gajos teoriją Latouras ir Coccia pažvelgia kaip į gyvą organizmą, Žemės pasaulietinę figūrą, kuri sudaro organizmų visumą ir įsitraukia į pasaulio santykių metamorfozę. Svarbu pabrėžti, kad abu mąstytojai plėtoja ir vaizdo ontologiją, kuri tampa svarbi suvokiant jutiminę pajautą, kovojant su stiprėjančia vizualizacijos politika, kaip afektiniu jėgos diskursu. Latouras ir Coccia savo praktiniais darbais įveiklina teorinius apmąstymus ir ieško būdų kaip vizualizacija galėtų paskatinti spartesnę ir kryptingesnę ekologinio sąjūdžio pažangą, taip siekiant teisingesnio klimato, socialinės aplinkos išsaugojimo. Apmąstant antropoceną per vizualią prieigą ir išryškinamą jusliškumą, ieškoma jiems centrinės vietos generuojant pokyčių sprendimus, žmogaus santykio su pasauliu kaitos.

Latouras Tinklo (aktoriaus) teoriją įveiklina performansuose, kuriuose išryškina įsivietinimo būtinybę, norint įveikti visuotinio globalumo iškilius dabarties iššūkius, iškeliant reikšmingus ekologinius klausimus susijusius su gelminiais egzistencijos, simbiozinio gyvenimo poveikio, kosmologiniais mito ir kitais klausimais. Šios vizualumo terpės tampa svarbiu įrankiu, kurios ne tik atveria daugialypes ekosistemos erdves, bet tampa neatsiejamomis ir nuo etinės bei politinės laikysenos. Naujajai vaizdo ontologijai pagrindus kuriantis E. Coccia sutelkia dėmesį į natūralistinę vaizdo realybę, peržengiant žmogiško objektyvizmo ribas, kurios priartina prie regimojo pasaulio vaizduotės, kaip intelekto vienovės diskurso. Filosofas pabrėžia,

kad bioorganizmų jutiminis pažinimas turintis sąlyčio su išoriniais vaizdais daro poveikį psichiniams procesams. Coccia pastebi, kad vaizdų gimimas neatsiejamas nuo medialumo terpės ir jutimiškosios srities, susiduriant objektui ir subjektui, kūnui ir protui, materijai ir sąmonei.

Jutiminis vaizdų pasaulis esantis tarp fizinės ir psichinės būties, patiriamas kaip materialus ir mentalinis jutimiškumas ir būtent šio medialumo dėka egzistuoja antgamtinė erdvė pratęsianti fenomenų egzistavimą anapus jų fizinės būties, kurioje nėra gamtos ir kultūros antinomijos. Latouras ir Coccia išryškina vaizdų medialumą, kuris kuria pasaulio vienovę, ne tik socialinėje ir kultūrinėje plotmėje, bet ir atveria kosmologinio pasakojimo funkciją.

Kaip teigia Coccia: „Vaizdai yra tikri kosminiai transformatoriai, leidžiantys įdvasinti kūniškumą (jį animuoti) ir įkūnyti sąmonę“¹⁸. Kadangi visi gyvi organizmai patiria jutimiškumą ir turi sąlytį su vaizdais, tokiu būdu gyvūnas kaip ir žmogus yra biologinės sistemos medija, panirusi į jutiminį gyvenimą. Tačiau dėl žmogaus išskirtinio gebėjimo valdyti vaizdinius, jis turi galimybę persikelti į erdvę anapus subjektų taip transformuojant objektyvią tikrovę.

Latouro pastebėjimais, ekologinė katastrofa siejasi su žmogiškąja krize, kuri paliečia sutrikusius politikos, epistemologijos, etikos klausimų sprendimus. Gyvenant technosferinėje planetoje būtina svarstyti apie gyvybingumą ir jos įvairovę skatinančios raidos galimybę, kuri galėtų susieti

¹⁸ Coccia, Emannuele. *Sensible Life: A Micro-ontology of the Image*. New York: Fordham University Press, 2016.

humanitarinę ir gamtamokslinę sritis. Latouras, būdamas įžvalgus politinės scenos stebėtojas, savo knygoje „Gamtos politika“¹⁹, atkreipė dėmesį, kad politinė ekologija yra paralyžiuota nusistovėjusių mąstymo kategorijų ir, kad radikalus permąstymas padės suvokti ekologinės planetos svarbą, jos išsaugojimą. *Politinės ekologijos* sampratos pokytis įgalintų diskursyvius tikrovės ir kultūros konstravimo sąveikas taip paskatinant ir aktyvius aplinkosaugos judėjimus.

Klasikinė politinė filosofija vadovaujasi prielaida, kad socialinis veiksmas pagrįstas amžiniems principams ir visuotinėms teisėms, kurios suteikia žmonėms pagrindą išsiaiškinti ką daryti dėl egzistencinės ateities. Tačiau jei klimatas ir toliau blogės, ilgo gyvenimo laikotarpis tikėtina taps praeitimi, o rytojus niekada neateis. Tuomet išvada, kad politiniai veiksmai iš esmės nukreipti į geresnį rytojų, o politinių herojų laimingesnio pasaulio siekis taps iliuzija. Todėl politinės pastangos suvaldyti biologinės įvairovės naikinimą, klimato šilumą turi tapti neatidėliotinu prioritetu sprendžiant pasaulinius aplinkos krizės veiksnius.

Siekiant, kad pasaulis būtų suprastas, kaip radikaliai naujas daugianatūralumas, pasak Latouro, reikia pradėti stengtis ne nuo to, kas buvo prarasta, bet nuo to, ką galime padaryti ir gauti dabar. Filosofas siūlo siekti universalaus kolektyvo, kurti progresyvią ateitį ir ugdyti su tai susijusius įgūdžius. Šie procesų aktualumai Latourą priartino prie naujos metafizikos sistemos, kuri nėra nei moderni, nei postmoderni, o bendra žmonėms ir kitiems bioorganiz-

mams pagrindžiant jų tarpusavio sąveiką tiek biologinėje, tiek politinėje srityse.

Latouras pritaria chemikui Jamesui Lovelockui ir mikrobiologui Lynn Marguliui, kurie tvirtina, kad Gaja siekia palaikyti gyvybei tinkamos fizinės aplinkos homeostazę per kibernetinę grįžtamojo ryšio sistemą, kurią nesąmoningai valdo *biota*. Todėl Gajos gyvybinė egzistencija priklauso nuo visų planetos gyvybių tarpusavio sąveikavimo: nuo mikroorganizmų skaidančių mineralus dirvožemyje iki gyvybės formų, kurios teikia saulės energiją į valgomus produktus, skirtus gyvybei išlikti, o šios išskiria dujas dar kitoms gyvybės formoms egzistuoti. Latouras, mąstydamas apie žmogaus santykį su Planeta, neaplenkia ir COVID pandemijos atvejo, kurį laiko tam tikra žmonijos prabudimo galimybe, kuomet gyvenimas uždromis sąlygomis priartina prie egzistencinio savęs su kitomis biologinėmis būtybėmis santykio supratimo ir kaip pažinus jų prigimtį su jomis sąveikauti Žemėje.

Apie žmogaus poelgį Planetai ir bandymą išlipti iš pandemijos ir karantino krizės Latouras apžvelgia savo naujausioje knygoje „After Lockdown: a Metamorphosis“²⁰. Joje autorius žvelgia į socialinę epistemologiją ir domėjimąsi mokslo, kaip žinių kūrimo priemone prigimtimi. Jis aprašo jausmus, kuriais žmonės dalijosi COVID pandemijos metu ir naudoja šią patirtį laisvės, sienų, globalizacijos ir modernumo sampratoms tyrinėti. Latouras išryškina naujos metafizikos veikimą, kuris panašus į visų biologinių veikėjų demokratiją: kiekvienam suteikti

19 Latour, Bruno. *Politics of Nature*. Harvard University Press, 2004.

20 Latour, Bruno. *After Lockdown: a Metamorphosis*. Polity Press, 2011.

vietą ir turėti teisę atstovaujant šalia vienas kito gretose. Tad šiame metafiziniame projekte vienas iš Latouro tikslų tampa kalbos tironijos nuvertimas, išryškinant gebėjimą užfiksuoti akimirkos buvimo jausmą, stebėti tai, kas aplink mus vyksta. Šiuo požiūriu Latourui artimas D. Woodas, plėtojantis ekofenomenologines teorijas, kurios moko pasaulį matyti kaip apgyvendintą ne tik žmonių, bet ir kitų įvairių rūšių su kuriomis dalijamės planeta. Latouras teigia, kad Gaja esanti mūsų visų planeta ir įščios, kurios mus pagimdė nusprendė sukurti COVID virusą, kaip „vaistą“ nuo mūsų toksiškų veiksmų, kuriuos keliame Planetai. Filosofas pabrėždamas ekologinės krizės susidūrimą, siūlo nepamiršti COVID karantino aspektų, kurie išryškina tinklo teorijos demonstravimą, susijusį tiek su klimato kaita, tiek su gyvenimo trapumu.

Į ekstremalią COVID situaciją Coccia taip pat atkreipia dėmesį, teigdamas, kad jos periodu ypatingai iškilio žmonių nesugebėjimas atpažinti savęs. Jo manymu „renatūralizuodami“ žmones, bent dalinai gražindami jų gyvenimą laukinėje gamtoje, atgautume ryšį su Planeta. Coccia „žaliasis“ mąstymas, nėra panašus į madingą romantizavimą, tai kelionė atverianti mūsų ryšį su kiekviena gyva būtybe besidalijančia kosmosu. Filosofas pastebi, kad technologiniai, politiniai, kultūriniai pokyčiai nubloškė mus į visiškai nepažįstamą pasaulį. Tai, kad žodžio *gamta* reikšmė kilusi iš lotyniškos šaknies – *nasci-* (gimti), Coccia paaiškina,

kad visi biologine prasme dalijamės šio termino reikšme ir esame vieni su kitais susiję, nes gimti tai gyventi kito kūne.

Išvados

Aptarę Bruno Latouro ir Emanuele Coccia antropocentrines pasaulėžiūrines nuostatas, išplėtotas jų Gajos teorijose, galime konstatuoti, kad kiekvieno iš šių mąstytojų koncepcijose savitai išryškėja susirūpinimas gilėjančiomis ekologinės krizės problemomis ir išeičių iš jos paieškos, kurios susipina su skirtingai interpretuojamomis biologinės vienovės gamtiškumo idėjomis. Žvelgiant lyginamuoju aspektu į Latouro ir Coccia šių problemų refleksiją, išryškėja, kad Gaja jiems nėra dar viena koncepcija, fizika ar energija, bet visų organizmų *in corpore* biokomunikacinis gyvenimas. Gaja būdama gyva, jautri, biosferą sudarančių organizmų visuma, skatina mus giliau suvokti visų Žemės *mikro* ir *makro* veiksmų sąveikos reikšmę bei mąstyti apie harmoningesnį *gamtos* ir *kultūros* santykį, kuriant pagrindus naujiems pokyčiams. Vadinasi, Latouras ir Coccia kiekvienas savitai brėžia gamtinio pasaulėvaizdžio kontūrus, įtraukdami į juos biologinės būties ir jutiminio pasaulio santykių kūrimą taip atkuriant ir mitologinės vaizduotės svarbą. Antropoceno diskurso kontekste antropizuotas pasaulis su gamtine ir kultūrine veikla pasižymi bioįvairovės ir tarprūšinio bendravimo metamorfozine transformatyvia galia.

Literatūra

- Andrijauskas, Antanas. *Gyvybinis polėkis: Bergsono filosofijos interpretacijos*. Vilnius: Versus aureus, 2008.
- Bergson, Henri. *Kūrybinė evoliucija*. Vilnius: Margi raštai, 2004.
- Coccia, Eannuele. *Metamorphoses*. Oxford, UK: Polity Press, 2021.
- Coccia, Emannuele. *Sensible Life: A Micro-ontology of the Image*. New York: Fordham University Press, 2016.
- Coccia, Emannuele. *The Life of Plants: A Metaphysics of Mixture*. Cambridge, UK; Medford, MA: Polity Press, 2019.
- de Castro, E. V. *Cannibal Metaphysics*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2014.
- Haraway, D. *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press, 2016.
- Latour, Bruno. *We have never been modern*. Cambridge: Harvard University Press, 1993.
- Latour, Bruno. *Politics of Nature*. Harvard University Press, 2004.
- Latour, Bruno. *Telling Friens from Foes in the Time of the Anthropocene*. London: Routledge, 2015.
- Latour, Bruno. *Facing Gaia. Eight Lectures on the New Climatic Regime*. Cambridge, UK: Polity Press, 2017.
- Latour, Bruno. *After Lockdown: a Metamorphosis*. Polity Press, 2021.
- Margulis, L.; Fester. R. *Symbiosis as a Source of Evolutionary Innovation: Speciation and Morphogenesis*. Cambridge, MA: MIT Press, 1991.
- Mažeikis, Gintautas. *Įsitikinimai. Sąmoningumo metamorfozės*. Vilnius: Kitos knygo, 2013.
- Rubavičius, Vytautas. *Postmodernusis kapitalizmas*. Vilnius: Kitos knygos, 2010.
- Rubavičius, Vytautas. *Vėluojanti savastis*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014.
- Rubavičius, Vytautas. *Medijų antropocenas: postmodernusis vaizdinis sąmonės užvaldymas. Vaizdiniai ir įvaizdžiai: kas ir kaip mus kuria?* Vilnius: LKTI, 2021, p. 28–78.
- Saboliū, Kristupas. *Apie tikrovę*. Vilnius: Lapas, 2021.
- Wood, David. *Reoccupy Earth: Notes toward an Other Beginning*. Linkoln: Fordham University Press, 2019.
- Žukauskienė, Odeta. *Vaizdinės kultūros ontogenezė: kintantys žiūrėjimo ir matymo taškai. Vaizdiniai ir įvaizdžiai: kas ir kaip mus kuria?* Vilnius: LKTI, 2021, p. 80–123.

Reception of anthropocene problems in the concepts of B. Latour and E. Coccia

Summary

The article focuses on the philosophical theories of Bruno Latour and Emanuele Coccia, which reveal new conceptual theoretical approaches to solving the most pressing anthropocentric problems. At the beginning, the main reasons that threaten not only human but also other biological species and their survival are first briefly discussed. By highlighting the evolution of modern capitalism, in which the planet's oppressive factors predominate, Latour and Coccia elevate the involvement of the modern subject in a medium of natural and cultural vary. This is where their inherent focus on Gaya's vital ideas of symbiosis emerges, which encourages the development of new forms of relationships with the environment and interspe-

cies between individuals communication, considering future perspectives. Looking at the mythologized meaning of Gaya and merging the myth with the self-awareness of philosophical anthropology opens up new spaces for the creative imagination of man, which helps to establish the values of society. Mitopoietic power provides an opportunity to reflect on the crisis situation in the geological environment and to connect the imagination, to transform the creative consciousness into a social imagination in search of more active patterns of action. The article highlights the metamorphoses of Latouro and Coccia's Anthropos, which substantiate the interspecific unity of bioorganisms in nature and involve man in his new relationship with the world.

Keywords: anthropocene, Gaia theory, natural ontology, B. Latour, E. Coccia, ecosystem networking, grounding, metamorphosis, myth.